

บทที่ 2

กรอบความคิดและวิธีดำเนินการวิจัย

กรอบความคิดการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคม จากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวชุมชนมาบชลูด (หมู่ที่ 4) ต.ห้วยปรือ อ.เมือง จ.ระยอง นี้มีขอบเขตความสนใจในการศึกษาเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ในฐานะที่ชาวชุมชนมาบชลูดแต่เดิมส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม แต่ในระยะหลังเกษตรกรเหล่านี้ได้ประสบปัญหาจากการผลิต ราคาต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ขณะเดียวกันราคาพืชผลกลับตกต่ำลง ก่อให้เกิดการขาดทุนอันนำไปสู่ภาวะหนี้สินของเกษตรกร ประกอบกับในขณะที่เดียวกันโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ได้เข้ามาโดยการตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนมาบชลูด รวมทั้งได้กำหนดให้ชุมชนมาบชลูดเป็นพื้นที่รองรับการเติบโตของแรงงานอุตสาหกรรม ดังกล่าว ด้วยการเวนคืนพื้นที่ในชุมชนจำนวน 2,000 ไร่ เพื่อสร้างชุมชนเมืองใหม่มาบตาพุดขึ้น จึงทำให้ชาวชุมชนมาบชลูดบางส่วนประสบปัญหาการเวนคืนที่ดินและไม่มีที่ดินทำกินเพื่อเพาะปลูกในพื้นที่โปรดปราน ซึ่งบางคนต้องย้ายออกไปหาที่ดินแหล่งอื่นเพาะปลูก ส่วนผู้อยู่ที่เดิมก็จำเป็นต้องหาอาชีพใหม่เพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัว มาสู่การเป็นแรงงานอุตสาหกรรม หรือผู้ประกอบการ หรือแรงงานภาคบริการตามแต่โอกาสของแต่ละบุคคลจะอำนวยตามภูมิหลังความรู้ หรือฐานะทางเศรษฐกิจเดิม (การเคยขายที่ดิน) จึงทำให้สภาพการดำรงชีวิตของชาวชุมชนเปลี่ยนไปจากอาชีพเกษตรกรรมเดิม เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การร่วมกิจกรรมกับชุมชน เป็นต้น ซึ่งรวมเรียกว่าผลกระทบทางสังคม จากที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปเป็นแผนภาพความสัมพันธ์เพื่อการศึกษา ดังนี้

จากแผนภาพที่ 3 อันเป็นกรอบความคิดของการศึกษาผลกระทบทางสังคม และลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ จากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกของชาวชุมชนมาบชลูด ซึ่งพอจะอธิบายได้ว่า จากเงื่อนไขของสถานการณ์

อันเป็นสถานการณ์ที่ชุมชนแห่งนี้ได้รับผลกระทบถึง โดยพิจารณาจากสภาพความใกล้
 นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด อันเป็นแหล่งแรงงานภาคอุตสาหกรรมที่สำคัญและงาน
 บริการที่เกี่ยวข้อง เช่นการบริการคมนาคม ขนส่ง ค้าขาย บ้านเช่า เป็นต้น อีกทั้ง
 ชุมชนมาบชลุค ยังเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองใหม่มาบตาพุด ซึ่งประกอบด้วยที่พักอาศัย
 และศูนย์ราชการซึ่งชาวชุมชนมาบชลุคบางส่วนถูกเวนคืนที่ดินจำนวน 2,000 ไร่
 เพื่อการสร้างดังกล่าว จึงทำให้ชาวชุมชนแห่งนี้มีที่ดินทำกินจำนวนน้อยลง จำเป็นต้อง
 หาที่ดินแหล่งใหม่เพื่อทำการเกษตร ส่วนผู้ที่ไม่ย้ายออกจากชุมชนนี้ เนื่องจากที่ดินมี
 จำกัดและมีราคาแพงขึ้น จึงเหมาะกับการสร้างที่อยู่อาศัยไม่คุ้มกับการไ้ที่ดินเพื่อ
 การเพาะปลูก ประกอบกับความไม่นิยมนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ไม่คุ้มกับ
 การลงทุนจึงก่อให้เกิดการขาดทุน ดังนั้น เงื่อนไขของสถานการณ์เมื่อมาประกอบ
 พิจารณาในส่วนของชาวชุมชนมาบชลุคเอง ซึ่งรวมเรียกว่าเงื่อนไขส่วนบุคคล ได้แก่
 ระดับการศึกษา ภูมิหลังของการขายที่ดิน ลักษณะการไ้ประโยชน์จากที่ดิน รายได้
 และภาวะหนี้สินมาประกอบกันของเงื่อนไข 2 ประการข้างต้น เพื่อก่อให้เกิดความ
 อยู่รอดของตนเองและครอบครัว พอที่จะอธิบายได้ดังนี้

ระดับการศึกษา เนื่องจากเกษตรกรส่วนมากมักเป็นผู้ที่มีการศึกษาต่ำ
 ในขณะที่อาชีพภาคอุตสาหกรรมจำเป็นต้องใช้แรงงานที่มีความรู้ในระดับหนึ่ง ขณะ
 เดียวกับที่อาชีพภาคบริการมีความหลากหลายเพื่อรองรับการดำเนินไปของภาค
 อุตสาหกรรม เช่น พนักงานขับรถ ทักษะความสะอาดรักษาความปลอดภัย ค้าขาย
 บ้านเช่า เป็นต้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ที่สูงนัก จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของ
 ชาวชุมชนนี้ที่ไม่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมต่อไป (ซึ่งส่วนมากโรงงาน
 อุตสาหกรรม มักกำหนดความรู้ขั้นต่ำในปัจจุบันต้องจบชั้นมัธยมปีที่ 6 ซึ่งแต่เดิมมัก
 กำหนดชั้นมัธยมปีที่ 3)

ภูมิหลังของการขายที่ดิน เนื่องจากการมีที่ดินเป็นการแสดงถึงฐานะทาง
 เศรษฐกิจ อันจะก่อประโยชน์ให้เกิดทางเลือกในการประกอบอาชีพได้มาก กล่าวคือ
 หากมีที่ดินเป็นจำนวนมากเมื่อขายที่ดินทำให้มีเงินทุนมากพอที่จะมาเป็นผู้ประกอบการ
 ที่จะดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจได้หลายประการ เช่น สร้างที่อยู่อาศัยให้เข้า
 ตั้งบริษัทรับทำความสะอาดหรือรักษาความปลอดภัยรวมทั้งการตั้งร้านค้าต่าง ๆ

เป็นต้น ซึ่งเป็นทางเลือกหรือเป็นหนทางในการหารายได้หลายทาง หากมีที่ดินเหลือ บางส่วนก็อาจทำการเพาะปลูกเล็กน้อยแต่มีอาชีพหลักอีกต่อไป ส่วนผู้ที่เคยถือครองที่ดินปริมาณน้อยหรือไม่มีที่ดินเลย ก็จะไม่มียุทธศาสตร์ที่จะมาประกอบการต่าง ๆ ต้องกลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือของภาคอุตสาหกรรม หรือแรงงานรับจ้างทั่วไปของภาคบริการ เช่น เป็นพนักงานขับรถ ท้าความสะอาด รักษาความปลอดภัย เป็นต้น

ลักษณะการไร้ประโยชน์จากที่ดิน ในฐานะที่ชุมชนดังกล่าวกำลังจะเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองใหม่และศูนย์ราชการมาตาพุด ดังนั้น ที่ดินในเขตชุมชนดังกล่าวมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจึงไม่คุ้มกับการทำการเพาะปลูก ซึ่งมักนำไปใช้ประโยชน์การสร้างที่อยู่อาศัย ประกอบกับการทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มักทำให้ขาดทุนนำไปสู่การเป็นหนี้สิน แต่เมื่อมีทางเลือกไปสู่อาชีพนอกภาคเกษตรกรรมได้ จึงไม่นิยมทำอาชีพเกษตรกรรมอีกต่อไป ดังนั้น ลักษณะการไร้ประโยชน์จากที่ดิน จึงมักเพื่อรองรับความเจริญของชุมชนเมืองใหม่เป็นหลัก

รายได้ จากการที่ภายในชุมชนสิ่งอุปโภค-บริโภค และการบริการต่าง ๆ ต้องอาศัยการซื้อหาแลกเปลี่ยนด้วยเงิน จึงก่อให้เกิดค่าครองชีพที่สูงขึ้น ประกอบกับอาชีพเกษตรกรรมมักขายผลผลิตได้ราคาต่ำ ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาผลผลิต ดังนั้น แนวทางใดที่เป็นหนทางนำไปสู่การได้รับค่าตอบแทนที่แน่นอนและดีกว่า ก็จะเป็นเงื่อนไขของชาวชุมชนนี้ที่จะเลือกเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ท่ามกลางภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้นนี้

ภาวะหนี้สิน จากอาชีพเดิมที่ประกอบอาชีพการเกษตรซึ่งมักได้ผลผลิตที่ต่ำแน่นอนและราคาการขายที่ตกต่ำ ประกอบกับการลงทุนเพื่อการดูแลรักษาที่สูง ทำให้ชาวชุมชนนี้มักประสบกับการขาดทุน ซึ่งบ้างก็ต้องไปกู้ยืมเงินมาเพื่อลงทุนด้วยการจางนองที่ดิน หรือขายที่ดินบางส่วน หรือการเช่าที่ทำกิน แนวทางต่าง ๆ เหล่านี้เมื่ออันที่สุดประสบกับการขาดทุน จึงต้องสูญเสียที่ทำกินหรือเป็นหนี้สิน ก่อให้เกิดการเลือกทางทำกินใหม่ทำให้รายได้ที่ดีและแน่นอน เพื่อความอยู่รอดของตนและครอบครัว ท่ามกลางค่าครองชีพที่สูงขึ้นนี้ จากเงื่อนไขสถานการณ์มาประกอบกับเงื่อนไขส่วนบุคคลข้างต้น ซึ่งนำไปสู่ความอยู่รอดของตนเองและครอบครัวของชาวชุมชนมาตาพุด ซึ่งนำไปสู่การมุ่งเพื่อปรับตัวอันก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม โดย

ประกอบด้วยลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพความนิยมนอาชีพ การเห็นความสำคัญของการศึกษา รูปแบบของครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน พอที่จะอธิบายได้ดังนี้

ลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ ซึ่งก็คือการที่ชาวชุมชนมาบชูดที่จะเปลี่ยนมาประกอบอาชีพสู่นอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งแบ่งเป็น 2 ทางเลือกคือ การเข้าสู่แรงงานภาคอุตสาหกรรม ในกรณีที่มีระดับความรู้ตามที่โรงงานกำหนด หรือการเข้าสู่แรงงานหรือผู้ประกอบการภาคบริการ ในกรณีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน (ประกอบจากแผนภาพที่ 4 : แสดงลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ การเปลี่ยนอาชีพ) กล่าวคือ หากมีฐานะทางเศรษฐกิจดี โดยดูจากภูมิหลังของการขายที่ดินขนาดใหญ่ก็จะมีเงินทุนนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการภาคบริการ ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการต่าง ๆ โดยอาศัยแรงงานจากชาวชุมชนที่มีทุนจำกัด คือมีภูมิหลังของการขายที่ดินขนาดเล็กหรือไม่เคยมีที่ดินของตนเอง หรือแม้แต่ผู้ที่เคยมีเงินทุนแต่ใช้จ่ายหมดแล้ว และการอาศัยจากแรงงานของบุคคลนอกชุมชนด้วย เป็นต้น

การเห็นความสำคัญของการศึกษา จากอาชีพเดิมของชุมชนแห่งนี้คือ อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีลักษณะของการประกอบอาชีพดังกล่าวที่อาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ในครอบครัว และการใช้แรงงานที่พึ่งพาธรรมชาติ ดังนั้น การใช้ความรู้ต่าง ๆ ทางวิชาการจึงไม่จำเป็น โดยสังเกตได้จากที่เกษตรกรส่วนมากเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ แต่มาปัจจุบันอาชีพเกษตรกรรมเริ่มลดความสำคัญลงในชุมชนมาสู่อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม และเข้าสู่สภาพชุมชนที่ได้รับกระแสการพัฒนาให้ทันสมัย ดังนั้น การศึกษาจึงมีความจำเป็นต่ออาชีพนอกภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะการเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม ที่ต้องการแรงงานที่มีทักษะความรู้ในระดับหนึ่งคือ ม.๓ หรือสูงกวานั้น เพื่อก่อให้เกิดการได้รับรายได้ที่แน่นอน และสบายไม่ลำบากเหมือนอาชีพภาคเกษตร จึงทำให้บิดามารดาเห็นความสำคัญของการศึกษา ที่จะช่วยให้บุตรของตนได้ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะในโรงงานอุตสาหกรรม จึงมีความคาดหวังต่อการศึกษาของบุตรในระดับที่สูงขึ้น

ความนิยมนอาชีพ จากความล้มเหลวของอาชีพภาคเกษตรกรรม ซึ่งนำไปสู่การมีหนี้สินของครอบครัวในขณะที่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพนอกภาค

เกษตรกรรม ซึ่งมีทั้งสวัสดิการให้แก่ตนเองและได้รับเงินเดือนที่แน่นอน รวมทั้งทำงานไม่หนักและไม่เหน็ดเหนื่อยดังเช่นงานภาคเกษตรกรรม ดังนั้น อาชีพนอกภาคเกษตรกรรมจึงกลายเป็นอาชีพที่บุคคลในชุมชนปรารถนา และเป็นอาชีพที่บิดามารดาปรารถนาที่จะให้บุตรได้ทำ โดยสังเกตได้จากความคาดหวังต่ออาชีพของบุตร ซึ่งเป็นความนิยมในอาชีพของชาวชุมชนมาบชลูด

รูปแบบของครอบครัว จากเดิมที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม แรงงานจากสมาชิกภายในครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตที่มากและสามารถช่วยกันทำให้ขนาดพื้นที่ขนาดใหญ่ได้ จึงจำเป็นต้องมีรูปแบบครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบด้วย รุ่นปู่ย่า ตายาย บิดามารดา ลูกหลาน และสะใภ้บุตรเขย เป็นต้น แต่เมื่ออาชีพภาคเกษตรกรรมได้ลดความนิยมลง จากสภาพเงื่อนไขจากการพัฒนาอุตสาหกรรมมาสู่การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่ได้รับรายได้ที่แน่นอน เช่น านรูปเงินเดือน ฉะนั้น จากภาวะการดำเนินชีวิตมาจากการแลกเปลี่ยนด้วยเงิน สิ่งอุปโภค-บริโภคต้องแลกด้วยเงินซึ่งต่างจากการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมเดิม ที่สามารถผลิตสิ่งอุปโภค-บริโภคเองได้ การมีสมาชิกภายในครอบครัวที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตจึงควรมีจำกัด ซึ่งก็จะลดเหลือเพียง บิดามารดา และบุตร กลายเป็นครอบครัวที่มีรูปแบบครอบครัวเดี่ยว

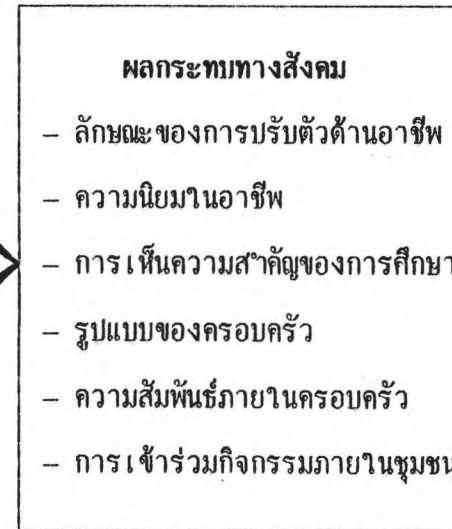
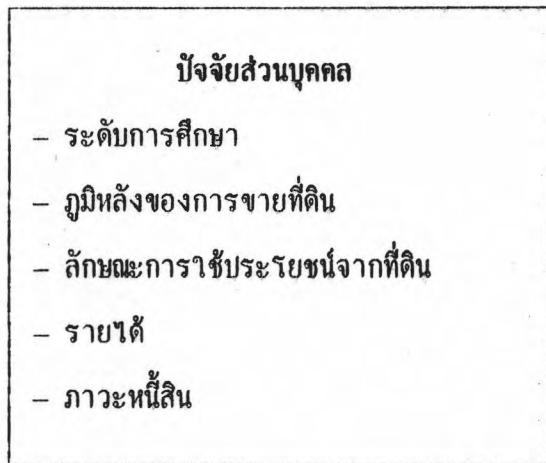
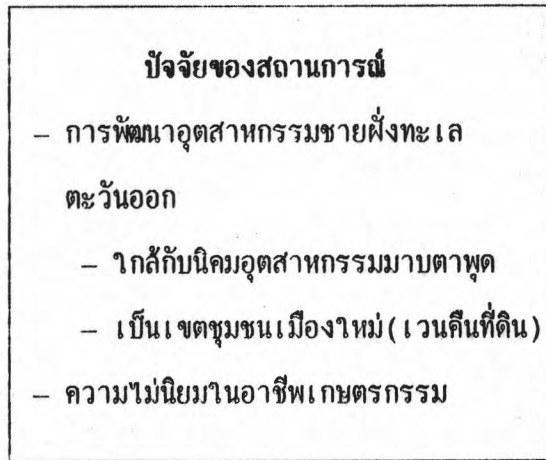
ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพื่อแสดงให้เห็นถึงการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมซึ่งมีระเบียบการทำงาน เช่น วินัยในระหว่างปฏิบัติงาน ระยะเวลาการทำงานอย่างเคร่งครัด ซึ่งต่างจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งทำงานตามความสะดวกของคนภายในครอบครัว ดังนั้น การทำงานนอกภาคเกษตรกรรม จึงอาจทำให้สมาชิกภายในครอบครัวมีเวลาอยู่ด้วยกันที่จำกัดของแต่ละวัน ซึ่งอาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา กับบุตรมีน้อยลง ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของคนในสังคมเมืองอื่น ที่ไม่มีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรของตนเอง จึงต้องการที่จะทราบถึงภายในครอบครัวของชุมชนนี้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม มีเวลาพบกันหรือร่วมกิจกรรมภายในครอบครัว เช่น ไปเที่ยวด้วยกัน รับประทานอาหารร่วมกัน หรือปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ กันระหว่างบิดา มารดา และบุตร

ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านหรือการร่วมกิจกรรมกับชุมชน หลังจากที่ได้เปลี่ยนอาชีพสู่นอกภาคเกษตรกรรมแล้ว ชาวชุมชนที่ประกอบอาชีพใหม่นี้มีการแสดงออกถึงความสัมพันธ์หรือติดต่อกับบุคคลในชุมชนแห่งนี้ เพื่อการรู้จักมักคุ้น หรือให้ความร่วมมือต่อการทำกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ของชุมชนตามประเพณี หรือมีการรวมกลุ่มตั้งองค์การพัฒนาชุมชนภายในท้องถิ่น แบบมีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แบ่งตามหน้าที่ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านแบบเป็นกันเองหรือเข้าสู่รูปแบบให้ความร่วมมืออย่างมีกฎเกณฑ์ อันเป็นรูปแบบความสัมพันธ์หรือร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้าน อันเนื่องมาจากสภาพของความเป็นชุมชนที่มีสมาชิกประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม

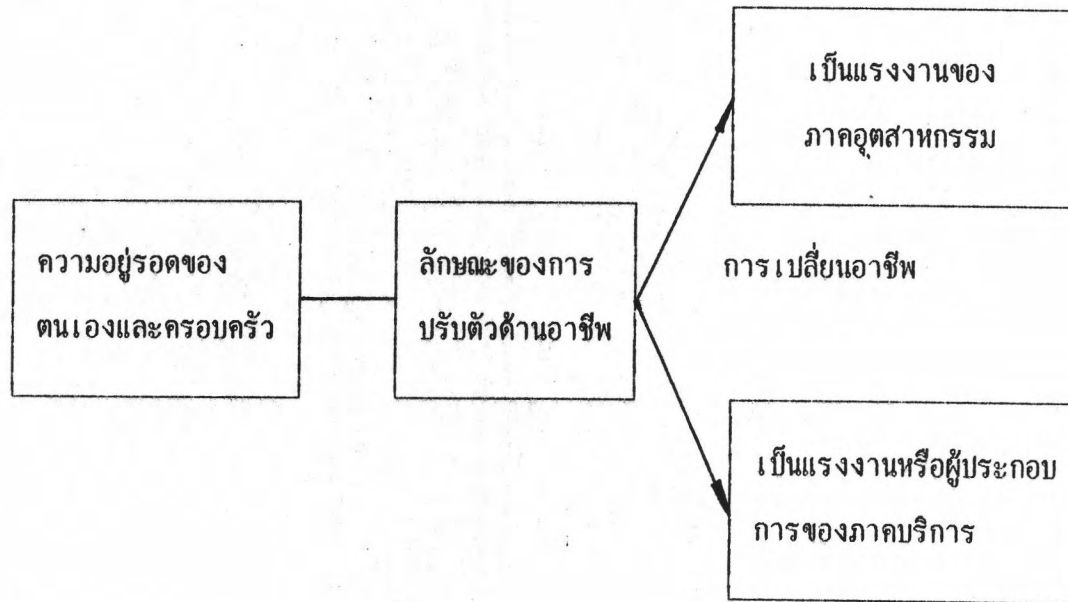
หลังจากการศึกษาความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว โดยการพิจารณาจากผลกระทบทางสังคมที่มีต่อชาวชุมชนมาบชลูด ดังที่อธิบายรายละเอียดไว้ข้างต้นแล้ว จะนำมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของชาวชุมชนเมืองและชนบทตามแนวคิดความเป็นชุมชนเมืองและชนบทว่า ชุมชนมาบชลูดแห่งนี้มีลักษณะพื้นฐานบางประการที่เข้าข่ายชุมชนเมืองหรือชุมชนที่ยังอยู่ในช่วงระหว่างการเปลี่ยนเข้าสู่การเป็นชุมชนเมือง โดยพิจารณาจากลักษณะโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของลักษณะที่เป็นชุมชนเมืองและชนบท เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ในลักษณะของผลกระทบทางสังคม ดังนี้

- 1.) ระดับการศึกษาของสมาชิกในชุมชน
- 2.) ลักษณะของอาชีพ
- 3.) ขนาดและรูปแบบครอบครัว
- 4.) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว
- 5.) ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน
- 6.) ความคิดเห็นและพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเห็นความสำคัญของการศึกษา ความนิยมในอาชีพ

โดยที่ทั้ง 6 ประการดังกล่าวได้อธิบายไว้แล้วในส่วนของแนวคิดความเป็นอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมของชุมชน

แผนภาพที่ 3 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชาวชุมชนมาบตาพุด

แผนภาพที่ 4 แสดงลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ (การเปลี่ยนอาชีพ)

ตัวแปรและคานิยามเชิงปฏิบัติการ

ในการศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคม จากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวชุมชนมาบตาพุด (หมู่ที่ 4) ต.ห้วยร่อง อ.เมือง จ.ระยอง นี้ ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่นำไปสู่การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว โดยปรากฏออกมาเป็นผลกระทบทางสังคม ซึ่งแยกเป็นตัวแปรที่จะศึกษาได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยของสถานการณ์และปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย

1.) ปัจจัยของสถานการณ์ อันได้แก่

1.1) การพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ในประเด็นที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม และเป็นที่ตั้งชุมชนเมืองใหม่

1.2) ความไม่นิยมในอาชีพเกษตรกรรม

2.) ปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่

2.1) ระดับการศึกษา

2.2) ภูมิหลังของการขายที่ดิน

2.3) ลักษณะการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

2.4) รายได้

2.5) ภาวะหนี้สิน

ตัวแปรตาม ก็คือ ผลกระทบทางสังคม (ซึ่งเป็นการปรับตัวให้เกิดความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว) ได้แก่

1.) ลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ

2.) ความนิยมในอาชีพ

3.) การเห็นความสำคัญของการศึกษา

4.) รูปแบบของครอบครัว

5.) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

6.) การเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน

ค่านิยมเชิงปฏิบัติการ

ผลกระทบทางสังคม หมายถึง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวชุมชน มาบชลูด เพื่อก่อให้เกิดความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว โดยพิจารณาจาก ลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพความนิยมนอาชีพ การเห็นความสำคัญของการศึกษา รูปแบบของครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และการเข้าร่วมกิจกรรมภายใน ชุมชน

การปรับตัวด้านอาชีพ หมายถึง เงื่อนไขและรูปแบบของการเปลี่ยน อาชีพของชาวชุมชนมาบชลูด จากอาชีพเกษตรกรรมสู่การเป็นแรงงานอุตสาหกรรม หรือแรงงานและผู้ประกอบการภาคบริการ ซึ่งรวมถึงความไม่สานต่อในอาชีพ เกษตรกรรมจากบิดามารดาต่อบุตรด้วย

การพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก หมายถึง การตั้งโรงงาน อุตสาหกรรมหรือการตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ในพื้นที่ใกล้ชุมชน อันเป็นการ สร้างงานภาคอุตสาหกรรมและการบริการเพื่อรองรับงานภาคอุตสาหกรรม ให้แก่ ชุมชนมาบชลูด

ชาวชุมชนมาบชลูด หมายถึง สมาชิกของชุมชนหมู่ที่ 4 ต.ห้วยระบ่ง อ.เมือง จ.ระยอง จำนวน 160 ครัวเรือน ที่อยู่ในครอบครัวที่ทำอาชีพเกษตรกรรม และอยู่ในช่วงที่มีการเริ่มเวนคืนที่ดิน 2,000 ไร่ เพื่อสร้างชุมชนเมืองใหม่ (พ.ศ. 2527) อย่างน้อยเป็นเวลา 10 ปีมาแล้ว

แรงงานในภาคเกษตรกรรม หมายถึง แรงงานชายหญิงที่มีอายุตั้งแต่ ๑๑ ปีขึ้นไป ที่ทำงานอยู่ในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม ทั้งด้าน กลสิกรรมและปศุสัตว์ รวมถึงแรงงานรับจ้างที่ช่วยในการกระทำกิจกรรม เพื่อดูแล รักษาไร่นาของผู้จ้างด้วย

แรงงานในภาคอุตสาหกรรม หมายถึง แรงงานชายหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป ที่เข้าปฏิบัติงานในโรงงานอุตสาหกรรม

แรงงานและผู้ประกอบการภาคบริการ หมายถึง แรงงานชายหญิงที่มี อายุตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป ที่ไม่ได้ทำงานอยู่ในไร่นาหรือที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลผลิต การเกษตร หรือไม่ได้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ แต่เป็นแรงงานที่ไม่ได้

อยู่ในข่ายของความหมายแรงงานในภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมที่ได้รับผลตอบแทนเป็นค่าจ้างเป็นรายเดือน สัปดาห์ หรือวัน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น พนักงานขาย คนขับรถ รักษาความปลอดภัย และการรักษาความสะอาด เป็นลูกจ้างของบริษัท เป็นต้น ส่วนผู้ที่เป็นเจ้าของหรือผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้บริหารให้กับงานที่อยู่นอกเหนือจากงานในโรงงานอุตสาหกรรมและเกษตร เช่น เจ้าของบ้านเช่า เจ้าของร้านค้า หุ้นส่วนบริษัท รักษาความปลอดภัย รวมเรียกว่าผู้ประกอบการภาคบริการ

ความเป็นชุมชนเมือง หมายถึง การประกอบกิจกรรมด้านอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งเปลี่ยนไปจากกระบวนการทางสังคมในอดีตของชุมชน การศึกษาครั้งนี้พิจารณาจากลักษณะต่อไปนี้เป็นคนโดยส่วนมากในชุมชนมาบชลูด คือ ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ลักษณะของอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมรูปแบบของครอบครัวเดี่ยว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวน้อยลง ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านน้อยลง และความคิดเห็นและพฤติกรรมทางสังคมที่ต่างจากสังคมในอดีตของชุมชนมาบชลูด

ความเป็นชุมชนชนบท หมายถึง การประกอบกิจกรรมทางด้านเกษตร ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาจากสังคมในอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนมาบชลูด

ปัจจัยของสถานการณ์ หมายถึง สาเหตุจากสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการปรับตัวของชาวชุมชนมาบชลูด ซึ่งก็คือ จากการตั้งอยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และการเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองใหม่ ที่ถูกเวนคืนที่ดินจำนวน 2,000 ไร่ รวมทั้งความไม่นิยมนโยบายเกษตรกรรมก็คือการทำแล้วเกิดขาดทุน

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง สาเหตุจากตัวชาวชุมชนมาบชลูดแต่ละคนเอง ที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันไปในแต่ละคน ได้แก่ ระดับการศึกษา ภูมิหลังของการขายที่ดิน ลักษณะการใช้จ่ายประโยชน์จากที่ดิน รายได้ และภาวะหนี้สิน

ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาชั้นสูงสุดที่ชาวชุมชนผู้นั้นจบก่อนออกมาประกอบอาชีพ โดยกำหนดให้ผู้จบการศึกษาต่ำคือผู้ที่จบระดับต่ำกว่าระดับมัธยมปีที่ 3 ลงมา และผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงคือผู้ที่จบการศึกษาตั้งแต่มัธยมปีที่ 3 ขึ้นไป (จากการกำหนดคุณสมบัติของแรงงานอุตสาหกรรมในโรงงานแต่ละแห่งที่มีกรับ

จบ ม.3 เป็นอย่างต่ำ ซึ่งปัจจุบันกำหนดรับจบ ม.6 เป็นอย่างต่ำแล้ว)

ภูมิหลังของการขายที่ดิน หมายถึง การมีที่ดินของตนเองอยู่ในครอบครองมาจากอดีต ซึ่งได้ขายไปแล้ว ครอบครองมาจากการนี้กำหนดให้ผู้ที่เคยขายที่ดินขนาดใหญ่ คือ ขนาด 10 ไร่ขึ้นไป และขนาดเล็กคือตั้งแต่ 10 ไร่ลงมา จนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง (ซึ่งก็คือผู้ที่ไม่มียอดที่ดินจะขาย) หรือปัจจุบันยังมีบางส่วนให้ถือเอาขนาดการถือครองที่มากที่สุดเป็นเกณฑ์ของภูมิหลังการถือครอง กล่าวคือ ในอดีตมีที่ดินจำนวนกี่ไร่ ในการศึกษาคั้งนี้กำหนดให้ผู้ถือครองที่ดินขนาดใหญ่ คือ ขนาด 10 ไร่ขึ้นไป และขนาดเล็กคือตั้งแต่ 10 ไร่ลงมา จนไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเลย

ลักษณะการอาชีพประหยชนจากที่ดิน หมายถึง การมีที่ดินอยู่ในครอบครองของตนเอง หรือเช่ามาเพื่อนำที่ดินดังกล่าวเป็นที่พักอาศัย ประกอบธุรกิจต่าง ๆ เช่น ห้องเช่า ทาการเพาะปลูกอย่างเป็นอาชีพหลัก หรือทิ้งไว้ว่างเปล่าเพื่อเตรียมรอขายเมื่อได้ราคา ซึ่งเงื่อนไขการอาชีพประหยชนดังกล่าว พิจารณาจากช่วงก่อนจะตัดสินใจขายที่ดินหรือการถือครองที่ดินในปัจจุบันด้วยทั้งสองกรณี

รายได้ หมายถึง เงินสุทธิที่ชาวชุมชนมาบชลุดได้รับจากการประกอบอาชีพเป็นรายเดือน ซึ่งรวมทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง (ถ้ามี) ในการศึกษาคั้งนี้กำหนดให้ชาวชุมชนที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาทต่อเดือน เป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำ ส่วนผู้ที่มีรายได้สูงคือผู้มีรายได้ตั้งแต่ 3,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป (ซึ่งเป็นระดับรายได้ที่มาจาก การเข้าสัมภาษณ์ชาวมาบชลุด ถึงรายได้โดยเฉลี่ยของผู้ที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม กับรายได้ของผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งมักจะอยู่ที่ระดับมากกว่าหรือน้อยกว่า 3,000 บาท)

ภาวะหนี้สิน หมายถึง เงินค้างชำระที่ชาวชุมชนไปกู้เงินมาจากนายทุนหรือสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อการใช้จ่ายในการดำรงชีวิตและลงทุน เป็นการแสดงถึงฐานะการเงินภายในครอบครัว

ลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ หมายถึง การเปลี่ยนอาชีพของชาวชุมชนมาบชลุด จากภาคเกษตรกรรมสู่การเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม หรือแรงงานผู้ประกอบการภาคบริการ รวมถึงความไม่ต่อเนื่องงานอาชีพของบิดามารดาต่อบุตรด้วย ครอบศึกษาจากอาชีพในปัจจุบันและอาชีพในอดีตของชาวชุมชนมาบชลุดผู้นั้น

ความนิยมในอาชีพ หมายถึง งานที่บุคคลคาดหวังที่จะทำเองหรือต่อ
ลูกหลานของตนทำ โดยเห็นว่าเป็นงานที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งมี
รายได้ที่แน่นอนและไม่ลำบาก

การเห็นความสำคัญของการศึกษา หมายถึง ความคาดหวังทางการ
ศึกษาของบิดามารดาต่อบุตร ที่ปรารถนาจะให้ศึกษาต่อไประดับสูง เพื่อนำมาใช้เป็น
พื้นฐานในการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมต่อไป

รูปแบบของครอบครัว หมายถึง องค์ประกอบของสมาชิกในครอบครัว
เดี่ยว ซึ่งประกอบด้วยบิดามารดาและบุตร หรือครอบครัวขยายซึ่งประกอบด้วย
บิดามารดาบุตรญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก
ในครอบครัวชุมชนมาบชลูด โดยศึกษาจากผู้มีหน้าที่ในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ
ในครอบครัว การเลือกคู่ครอง การให้คำปรึกษาและเชื่อฟังของบิดามารดาต่อบุตร
การรับคำปรึกษาแนะนำกันระหว่างพี่น้องในเรื่องส่วนตัวต่าง ๆ การร่วมทำพิธีกรรม
ในครอบครัว

การเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน หมายถึง การเป็นสมาชิกของกลุ่ม
ต่าง ๆ ภายในชุมชนมาบชลูด เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนบ้านในชุมชนมาบชลูด ใน
การสร้างประโยชน์และดูแลความเรียบร้อยภายในชุมชนและการประสานงานกับกลุ่ม
การทำงานภายนอกหมู่บ้านด้วย

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานหลักในการวิจัย คือ

ปัจจัยของสถานการณ์และปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการปรับเปลี่ยน
วิถีชีวิตของชาวชุมชนมาบชลูดที่แตกต่างกัน

สมมติฐานรองในการวิจัย คือ

1. มีชาวชุมชนมาบชลูดเป็นจำนวนมากที่ทำงานเกี่ยวเนื่องกับนิคม
อุตสาหกรรมมาบตาพุด (ความใกล้เคียงกับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด)

2. การมีที่ดินน้อยลงในชุมชนมาบชวลิต ทำให้ชาวชุมชนแห่งนี้ต้องเปลี่ยนมาเป็นอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม (การถูกเวนคืนที่ดิน)

3. ชาวมาบชวลิตที่เคยเป็นเกษตรกรมักประสบกับการขาดทุนต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว (ความไม่นิยมนอกอาชีพเกษตรกรรม)

4. ชาวมาบชวลิตที่มีระดับการศึกษาสูงมักจะประกอบอาชีพเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรมมากกว่าชาวมาบชวลิตที่มีระดับการศึกษาต่ำ (ระดับการศึกษา)

5. ชาวมาบชวลิตที่เคยขายที่ดินขนาดใหญ่มักจะเป็นผู้ประกอบการภาคบริการมากกว่าผู้ที่เคยขายที่ดินขนาดเล็ก หรือไม่เคยมีที่ดินขายเลย (ภูมิหลังของการขายที่ดิน)

6. ชาวมาบชวลิตในปัจจุบันมักใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยมากกว่าการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (การใช้ประโยชน์จากที่ดิน)

7. ชาวมาบชวลิตมักจะประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมเนื่องจากหารายได้มากกว่าอาชีพภาคเกษตรกรรม (รายได้)

8. ชาวมาบชวลิตที่เคยเป็นเกษตรกรมักมีหนี้สินจากการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม (ภาวะหนี้สิน)

ในส่วนของการศึกษาถึงลักษณะผลกระทบทางสังคม และการพิจารณาถึงความ เป็นชุมชนเมืองของชุมชนมาบชวลิต ซึ่งจะพิจารณาเปรียบเทียบตามลักษณะดังต่อไปนี้

1. ชาวชุมชนมาบชวลิตประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมากกว่าอาชีพภาคเกษตรกรรม (ลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ)

2. ชาวชุมชนมาบชวลิตมีความนิยมนอกอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมากกว่าอาชีพภาคเกษตรกรรม (ความนิยมนอกอาชีพ)

3. ชาวชุมชนมาบชวลิตมีความคาดหวังทางการศึกษาต่อตนเองและลูกหลานในระดับที่สูงขึ้น (การเห็นความสำคัญของการศึกษา)

4. ชาวชุมชนมาบชลูดมีความต้องการหรือมีรูปแบบครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย (รูปแบบของครอบครัว)

5. ชาวชุมชนมาบชลูดมีเวลาที่จะอยู่ร่วมกันกับสมาชิกภายในครอบครัวแต่ละวันน้อยลง (ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน)

6. ชาวชุมชนมาบชลูดจะเป็นสมาชิกกลุ่มที่ร่วมมืออย่างมีคุณภาพมากกว่าการมีเวลาเพื่อติดต่อกับเพื่อนบ้านอย่างเป็นกันเอง (ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านหรือการร่วมกิจกรรมกับชุมชน)

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยไว้ ดังนี้

ประชากร ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดในชุมชนมาบชลูด หมู่ที่ 4 ต.ห้วยโป่ง อ.เมือง จ.ระยอง จำนวน 320 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากการเลือกประชากรที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนมาบชลูด โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในจำนวน 50% ของขนาดประชากรทั้งหมด ฉะนั้น กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นหัวหน้าครัวเรือนจำนวน 160 ครัวเรือน ที่เป็นคนพื้นเพเดิม และเคยเป็นครัวเรือนภาคเกษตรกรรมมาก่อน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาจากการเก็บข้อมูลเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับ โครงการและการดำเนินการของการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ในส่วนของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง ซึ่งมีทั้งนัยบายแผนงาน จากงานวิจัย ตำรา และภาครวมทางวิชาการต่าง ๆ

การสัมภาษณ์ (Interview) โดยการสัมภาษณ์จากผู้อาวุโส ผู้นำท้องถิ่น เช่น ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาบชลูดมานานแล้ว ครูใหญ่ เจ้าอาวาส

อดีตผู้ใหญบ้าน เป็นต้น เพื่อทราบถึงสภาพความเป็นมาของชุมชนมาบชูด และความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงงานชุมชนที่ผ่านมา ก่อนการตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และปัจจุบัน

การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ศึกษาถึงสภาพความเป็นอยู่ ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยผู้ประกอบการอาชีพภาคอุตสาหกรรม บริการ ทั้งผู้ประกอบการและแรงงาน ซึ่งมีฐานะดีและมีรายได้ไม่น้อยในชุมชน จำนวน 16 ครัวเรือน

การสำรวจภาคสนาม (Survey) ครอบคลุมแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในหมู่ที่ 4 ทั้งหมด 160 ครัวเรือน ครอบคลุมแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลสภาพความเป็นอยู่ทั่วไป เงื่อนไขสถานการณ์ และส่วนบุคคล รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

วิธีการสำรวจภาคสนาม ได้กระทำโดยวิธี การ ดังนี้คือ

1.) ศึกษาสภาพความสำคัญของที่ตั้งงานชุมชนมาบชูด เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางกายภาพที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การสร้างนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดอยู่ใกล้กับชุมชน การเป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการและการเคหะเมืองใหม่มาบตาพุด ซึ่งมีการสร้างบ้านห้องแถวให้เช่า เป็นต้น โดยเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อทำการเกษตรมาเป็นการใช้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2.) การศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเพื่อทราบข้อมูลของหมู่บ้านตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน รวม 46 ข้อ คือ

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 : ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ

ตอนที่ 3 : ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ตอนที่ 4 : ข้อมูลเกี่ยวกับความเห็นเรื่องการศึกษา

ตอนที่ 5 : ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับญาติและการเข้าร่วม
กิจกรรมภายในชุมชน

3.) การศึกษาแบบเจาะลึก โดยการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน
มาบชลูด โดยเลือกศึกษาสัมภาษณ์บุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีฐานะดี และกลุ่มที่มีฐานะ
ยากจน ในชุมชนเพื่อทราบถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
ต่าง ๆ ตามสภาพสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรม และเพื่อให้ทราบ
ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนมาบชลูด และเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ
ชาวชุมชนมาบชลูดโดยส่วนรวมด้วย เช่น กรรมการชมรมมาบชลูดพัฒนา ผู้ใหญ่บ้าน
ครูใหญ่ เป็นต้น เพื่อให้เห็นความพยายามในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเอง
และครอบครัวในชุมชนมาบชลูดนี้

การนำเสนอข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลที่เก็บรวบรวม
รวมมาได้นั้น จะนำเสนอในรูปของตารางและการบรรยายประกอบตารางข้อมูล
สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล จะกระทำโดยการสร้างตารางแจกแจงความถี่ และ
ตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ โดยใช้ค่าสถิติร้อยละ
(Percentage) เป็นตัวเปรียบเทียบ และการใช้ค่าไคสแควร์ (Chi-square)
เพื่อทดสอบสมมติฐาน